

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 95 1974

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

godta ett inflytande från den platoniska dialogen när nu Peacocks repliker till sin typ står närmre de ovan nämndas. Men vi har nog här en faktor som kan förvilla, nämligen temperamentet; till sin läggning stod uppenbarligen Peacock närmre en författare som t. ex. Lukianos än han stod Platon. Faktum är dock att Platon är traditionens utgångspunkt. Författare skriver i en tradition; de är olika till temperament och läggning men några liknar naturligtvis varandra. Det innebär inte att någon påverkan dem emellan behöver föreligga.

Likaså i Peacocks fall. Det är sant att Athenaios' kufiska bok, som består av konversationer kring mat och dryck, var en vogue i England i början av 1800-talet. Idén att fylla formen – den dramatiska dialogen – med något så alldagligt som konversationer behöver dock knappast tyda på någon starkare påverkan från Athenaios. Vad Peacock än kan ha lidit brist på, inte lär det ha varit konversationsämnen.

Personligen kan jag således på det hela taget tänka bort Lukianos, Plutarkos och Athenaios ur sammanhanget, men aldrig Platon. Han är ändå, som redan sagts, traditionens utgångspunkt, och med honom hade Peacock långt starkare kontakt. Så görs det t. ex. i debutromanen en tydlig hännyftning till Symposion. Man kan beträffande just denna dialog tillägga att Peacocks romaner är en lång rad av symposier och att Shelleys genom Peacocks medverkan återupptagna antikstudier bl. a. resulterade i Shelleys översättning av Symposion.

Kjellin gör i sin komparation ett hopp från antiken till 1700-talet – Rabelais är det enda undantaget – och studerar den långa rad av författare som då angående sig av den dramatiska dialogen. Genomgången är intressant och, som det mesta i denna avhandling, mycket välgjord. Sedd ur ren påverkningsvinkel ger denna undersökning – bortsett från framför allt Voltaire – ett övervägande negativt resultat. Detta kan naturligtvis inte Kjellin lastas för, men man kan fråga sig om inte genomgången blir något för utförlig. Å ena sidan behöver ju inte Peacock mer än ha sett den dramatiska dialogen använd – den var inte ovanlig i 1700-talets romaner – å andra sidan blir nu några författare aldrig nämnda, fast de säkert kan ha betytt mycket även på det formella området. Man kan tänka på Addison, som i *The Spectator* samlade symposier av original med specialinriktning så som Peacock gör, man kan tänka på Sterne när det gäller den uttalade nonchalansen för intriger, leken med läsaren, förkärleken för vimsigheter osv.

Man kan rimligtvis inte rikta någon allvarligare invändning mot att Kjellin så pass utförligt tagit upp 1700-talstraditionen. Jag har endast gjort påpekandet därför att jag gärna sett att en använt trymmet till att ta upp andra frappanta berättar-

tekniska grepp som är av vikt även för dialogen. Jag tänker på de överflödande rikliga citaten, de bisarra noterna, författarinhoppen i alla deras olika schatteringar, hur dialogerna påverkar romanernas rytm och karaktär och själva dialogernas uppbyggnad: deras puls och rytm, antalet medverkande, strävan att låta replikerna karakterisera den talande contra ambitionen att göra dem så effektfulla, »citerbara» som möjligt.

Jag är medveten om att jag med min kritik i viss mån kan tyckas vilja skissera en något annorlunda avhandling än den Kjellin skrivit. Det vore orättfärdigt mot Kjellin om recensionen gav detta huvudintryck. Den avhandling han har skrivit när med sin metod utmärkt resultat, är klart målinriktad, väl koncentrerad och genomförd med berömvärd stringens och öppen blick för litteraturkritiska problem och litterära kvaliteter.

Torbjörn Nilsson

Lars Hartveit: *Dream within a Dream. A Thematic Approach to Scott's Vision of Fictional Reality*. Universitetsforlaget. Oslo 1974.

Robert Barnard: *Imagery and Theme in the Novels of Dickens*. Universitetsforlaget. Oslo 1974.

Dessa två arbeten härrör från engelska institutionen vid universitetet i Bergen, som visat sig vara ett livfullt centrum för studier i engelsk artonhundratalslitteratur. Båda är gedigna och bygger på beprövade metodiska grepp, som i stort sett används förnuftigt. Hartveits arbete är lite tyngre i stilen än Barnards mera stimulerande studie men är liksom Barnards välgörande fritt från kritiska floskler. Båda författarna visar beläsenhet och kringssyn i kritisk litteratur, särskilt Hartveit också i romantiskt litteratur.

Hartveits utgångspunkt är en hypotes om att Walter Scott hade en splittrad lojalitet i sitt förhållande till verkligheten, en lojalitet som var inriktad både på det romantiska och det vardagliga, och att spänningar som kan föras tillbaka på en sådan splittring på ett konstnärligt meningsfullt sätt återspeglas i romanerna. Bestämda motsatsmönster framträder, hävdar Hartveit, och hans avsikt är att klarlägga dem vad gäller fyra bestämda områden: samhället, det heroiska idealet, juridiken och religionen. För belysning av hur mönstren framträder har han i tur och ordning valt *The Heart of Midlothian*, *Waverley*, *Guy Mannering* och *Old Mortality*, med en avslutande studie över *Redgauntlet*, som han anser ge en god illustration av de fyra nämnda tematas uppgående i varandra.

Syftet med undersökningen är otvivelaktigt ambitiöst, kanske överambitiöst. Det kan nog vara berättigt att fråga sig om man bör postulera en

splittrad lojalitet hos Scott: det förefaller ju som om han utan särskilda slitningar förmådde tillgodose och sammanhålla intresset för det romantiska och för det vardagliga och praktiska. Detta innebär naturligtvis inte att man inte skulle kunna tala om ett motsatsmönster i romanerna, men i vilken utsträckning ett sådant var klart konstnärligt fattat och genomfört är en annan sak, och det får nog sägas att Hartveit varit en aning okritisk i sin syn på detta. Han får mönster att framträda lite väl tydligt, han har en tendens att glida över sådant som avgjort stör dem. Inte desto mindre innehåller studien synnerligen väl utförda analyser av konflikter mellan det heroiska och medvetet oheroiska, mellan lag-ordning och våld-ohederlighet, mellan fanatism och besinningsfullhet, idealism och verklighetssinne, och likaså mycket goda iakttagelser om förhållandet berättare-huvudpersoner.

Emellertid leder Hartveits ambition honom i flera fall för långt: att skriva om *The Heart of Midlothian* som om fallet ner i det melodramatiska och romantekniskt oorganiserade i berättelsens senare hälft överhuvud taget inte existerade är knappast försvarbart, och det är också tydligt att författaren gör vad han kan för att förringa effekten av Scotts användning av märkliga sammanträffanden i t. ex. *Guy Mannering*.

En viss kritik kan också riktas mot en tendens till upprepningar i framställningen: den avhänger av att Hartveit velat studera mönstren i relation till flera olika romanelement – karaktärsteckning, bakgrundsteckning etc.

Helhetsintrycket är emellertid mycket positivt: Hartveit har avgjort sett Scotts romaner på ett sätt som berikar förståelsen av dem.

Barnard rör sig långt ifrån på jungfrulig mark i sin Dickensstudie: han följer en tendens som varit mycket framträdande alltsedan Edmund Wilson publicerade sin essay om »*The Two Scrooges*» 1952, nämligen att se Dickens i de senare romanerna som en konstnärligt medveten romanförfattare som visste att utnyttja symbolen för sina syften. Barnards avsikt är att teckna utvecklingsgången mot sådan medvetenhet hos Dickens, och det måste sägas att han mycket väl lyckats med att trots den rikliga litteraturen inta en självständig kritisk hållning och att ge nya inblickar i bildspråk och symbolik i de senare romanerna. Inte minst gäller det sistnämnda om behandlingen av *Little Dorrit* och *Great Expectations*. Ansatserna till bildspråksbruk för belysning av temata i några av de tidigare romanerna är också väl representerade, även om man tycker att Barnard ibland kan bli väl generös mot Dickens: det gäller t. ex. vad han säger om konstnärligt förenhetligande element i *Martin Chuzzlewit*.

Man har nog också rätt att fråga sig om han inte givit en alltför understruken bild av svartsyn och desperation hos Dickens i de sena romanerna: det förefaller ju ändå inte som om Dickens skulle ha givit upp tron på vanlig mänsklig anständighet, även om uttrycken för en sådan tro inte är lika övertygande som uttrycken för en mörkare syn. Som helhet är Barnards arbete i sin koncentration och genom sin klara framställning av en otvetydig utvecklingsgång dock mycket rekommendabelt.

Erik Frykman

Sonja Lorichs: *The Unwomanly Woman in Bernard Shaw's Drama and her Social and Political Background*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Anglistica Upsaliensia 15. 1973.

Att ge sig på kvinnohistoriskt betonade ämnen är än så länge relativt obruten mark. Man kan frestas till omfattande grundforskning som Ruth Nilsson gjort, men man kan också hitta ämnen som ligger nära till hands och ger relativt snabb utdelning. Ett sådant fynd har Sonja Lorichs gjort.

När hon började undersöka *The Unwomanly Woman* in Bernard Shaw's Drama hade ännu ingen kommit på idén att specialisera sig på Shaws feministiska engagemang, trots att han själv underlättat för kommande forskare genom att kommentera sina egna dramer och lägga sin egen utveckling öppen också på detta område. SL har behandlat ämnet med hjälp av den litteratursociologiska metoden, som blivit vanlig i Sverige. Hon har grävt fram intressanta fakta om kvinnornas villkor i England och den debatt, som fördes om dem i slutet av 1800- och början av 1900-talet, som bakgrund till sina drama-analyser.

Under inflytande av den nyfeministiska vågen har nu ämnet »Shaw och kvinnorna» börjat tas upp i de engelska och amerikanska specialtidsskrifterna för Shaw-forskning. Det har emellertid hittills skett på ett ganska ytligt och osystematiskt sätt och Lorichs avhandling kommer således i rätt tid för att fylla ett behov.

Att tolka de betydande kvinnogestalterna i Shaw's diktning mot den sociala och politiska bakgrunden är ett givande grepp. Tyngdpunkten i analyserna ligger inte på gestalternas psykologi, inte på personhistoriska notiser om deras eventuella förebilder eller på biografiska fakta om »kvinnorna i Shaws liv» – även om också sådana fakta förekommer. I stället förs man rakt in i dåtidens dramatiska kvinnohistoria med rösträttskampen som centrum och får följa Shaws reaktioner och förbluffande aktuella idéer. Hans kvinnliga favoritgestalter, de medvetet nya rollmodellerna som han kallade »okvinnliga kvinnor», är inspirerade av vad Shaw lärt sig om kvinnors begåvning, hand-